

Karel Šarlih vydal před válkou dvě knihy povídkové, které byly přijaty valnou většinou kritiky jako významná díla umělecká. Karel Šarlih zemřel jako důstojník za války ve Vídni a smrti jeho bylo želeno jako veliké ztráty moderního českého umění beletristického; znovu přitom bylo hodnoceno jeho dílo jako tvorba vzácné síly básnické, a ti, kdož nahlédli do jeho odkazu, prohlašovali o něm, že jest ještě hodnotnější: opravdové prý již velké umění. Proto začal jsem se s velikou horlivostí do sbírky povídek z pozůstalosti Šarliho *Úšklebky sexu*, kterou vydalo právě nakladatelství Borového¹; a proto — pro typičnost případu, který nesoudí jen autora, nýbrž i průměr t. zv. moderní české kritiky literární a úroveň t. zv. nejlepších beletristických listů, v nichž byla většina těchto prací otištěna — mám za svou povinnost vypsati po pravdě své kritické zkušenosti a poznatky z posmrtné knihy Šarliho.

Úšklebky sexu obsahují čtrnáct povídkových prací většinou malého objemu a takové koncepce životné a takového výrazu uměleckého:

Jurica: Znepokojení mladého hochy školáka, když nejprve tuší, a jeho utrpení, když se posléze přesvědčí na vlastní oči, že matka vdova má milence — přistihne je v noci v objetí in flagranti na loži matčině.

Zvědavá je mladinká, patnáctiletá dívka velkoměstská, která

1 - V Praze 1919. 7. kniha *Žatvy*. Stran 168.

„odhodlala se, že se poddá hezkému, mladému muži, aby jí dal zakusiti poslední, tušenou hádanku mládí“ (15), a vybere si po jasném výpočtu pro své zasvěcení zkušeného důstojnického svůdce z profese; ale unikne v poslední chvíli z jeho bytu, poněvadž byla uražena jeho samolibostí a cynickou brutálností.

V *Jaru* souchotinář, již již umírající, zatouží lačně po těle družky z mládí, která jej navštívila, a také matka jeho ráda by dopřála synovi objetí těla Ellina. „A zdálo se jí, že musí vzít s psacího stolu dlouhé nůžky a rozbodati jimi bílé, krásné čisté tělo, jež se ukrývá pod šedým jarním šatem a jehož nemůže vložit do mdlé náruče synovy“ (21). Chce proto využití soucitu Ellina a přiměti ji alespoň k polibku nemocného syna; ale zdravé instinkty mladé dívky se vzeprou a ona odchází, odmítnuvši ji.

Heliodor jest jakýsi kupec cizí bolesti, který si dává vypravovati cizí utrpení, a zároveň neřestník, jehož ochablý žár dovede vzplanouti pro ženy odporně mrzácké, jako jest ubohá, zvrhlá židovská dívka Melitta, užiraná churavou smyslností, která přichází do velkoměsta buď dojíti objetí mužova nebo zahynout.

Zmrzačený Don Juan je svůdce a zhýralec z profese, nyní ochrnutý a upoutaný k trojkolému vozíku-lenošce, který umírá okamžitě hněvem a zlobou, když mu unikne ženská kořist, po níž vášnivě zatoužil.

Chanteusa miluje mladého kadeta husarského opravdovou láskou, již nechce si dáti zaplatiti; a proto když její ředitel presentuje jí účet, aby jí donutil k zaprodávání se, pohne jej k rychlému odjezdu ze stanice, dříve než se vrátí její mileneček. Z prostituce není jí úniku; ale chce se prostituovati s jinými, ne s ním. Mimoходом řečeno: jedna ze dvou prací, které mají alespoň jakési zdání jiskry básnické a jakýsi zájem psychologický.

Msta: Mladá žena, kterou muž zanedbává a již podvedl o její dívčí sny, rozhodne se pomstíti se mu, nasaditi mu parohy a oznámiti mu to pak s chladnou vyzývavostí: „Přicházím z bytu mladého, snědého muže. Poddala jsem se mu, abys neměl příčiny považovati mne ještě dále za svoji služku“ (88). S klidnou věcností a po zralé úvaze vybere si ke svému účelu mladého muže.

Ale z bytu jeho vrátí se úsměvná, smířená se svým osudem, nehněvající se již na manžela a ovšem také nic mu nevyjevující. Proč? „Neboť se vrátila z objetí muže, jehož rafinovaná zhýralost ji provedla všemi zahradami i bažinami rozkoše, mimo něž až dosud ve svém bezradostném manželství kráčela s cudně zavřenými očima“ (89).

V deštlivý večer: Obměna téhož motivu. Mladá žena, kterou zavrhl její milenec, milující se zatím již s jinou ženou, následuje prvního blatošlapa, který ji na ulici osloví a vyzve.

Výstraha zkušené ženy. Mladá židovka, zkažená estetickou erotikou v pensionátě ženevském, zamiluje si důstojníka, kterého chce si vzít za chotě proti vůli otcově; po leta jest mu věrna, třeba se milenci nemohou stýkati; až posléze pomluvy o něm šířené, že jest impotentní, pomluvy, které ze msty roznáší o něm jakási obstarožná dáma, již zavrhl a urazil, přimějí Borišku k tomu, že ji navštíví a dá se od ní oklamati, — zavrhne svou dosavadní lásku a stane se ženou ramenatého židovského statkáře.

Pastel, který namaloval jako podobiznu Zořinu nadporučík Horvath, prozradí jejich tajemství muži Zořinu, rytmistru Leontičovi: neboť výraz velkých zelenavých očí, který zachytil Horvath, poznal rytmistr jako typický výraz Zořin po vzdání se.

Pouť paní Marici jest cesta k zázračné soše bohorodice, kterou chce vyprositi starší sestra zdraví své mladší sestře Jeleně; ve chvílkové extasi náboženské učiní Marica slib, že vzdá se své cizoložné lásky, bude-li sestra zachráněna, ale záhy potom ustoupí vteřina náboženského zanícení v slabé duši Maricině pochybám, sobectví, pohodlí, staré, zvyklé smyslnosti a paní Marica rovnou z nádraží odjede do pokoje svého Karla. *Canis reversus ad vomitum suum!* Druhá a poslední práce ze čtrnácti, která není přímo umělecky nemožná a básnicky nesmyslná: má jakousi hodnotu v malbě rozkladného děje v nitru Maricině.

Shledání. Jakýsi důstojník, který se vrátil z Bosny do staré garnisony, shledá se v nevěstinci s dívkou, s níž se kdysi potkával na ulici a s níž mělce koketoval. Šel tam jen ukojiti záchvat vlnosti; ale propadne „ponuré, bezradostné, ponižující vášni“

k této nevěstce, snad pro její drzost, lhostejnost a nevlídnost, a skončí sebevraždou, když Sidi kteréhosi dne z města zmizí. (Celý tento svrchovaně závažný proces jest podán ne *in concreto*, scénami, nýbrž abstraktně, desetiřádkovým historickým referátem!)

Lazar, věrný manžel. Záletná paní Saveta vrátí se ke svému ošuntělému choti, pokořovanému filosofu, pijanu a hudebníkovi, když se od ní jako od zestárlé odvrátí její poslední mladičkový milenec. Dobrácký ubožák pokusí se, aby přiměl uprchlíka k návratu; a poněvadž se mu to nepodaří a hoře paní Savety ze ztráty mladosti a krásy jest neutěšitelné, probodne „starou, křivou tureckou dýkou“ nejprve paní Savetu a pak sebe. V románech, jak známo, *cela ne coûte rien*.

Poslední dílo Emericha Kolára. Stará *sedmdesátiletá* herečka, žijící ve vile za městem na odpočinku, přijme kteréhosi dne a pohostí marnotratného syna, žalostného tuláka a hladového, vychrtlého trosečníka, který kdysi mnoho sliboval jako básník, ale promrhal svůj talent. Ubohá dáma nevěří, že pohasla úplně jeho tvůrčí síla, a chce ji znova roznititi, naposledy tím, že nabídne mu — své tělo, neboť jest přesvědčena, že vedle vína jest to největší stimulans básnické činnosti. „Miluji vás. Budu vaší Musou. Mám gesto a nadšení starého umění, které naše láska sloučí s uštvanými vášněmi vaší nešťastné generace v mohutné dílo. Mám tělo, které zachovalo svoji neporušenost k poslední oběti pro umění. Vykonejte oběť!“ (167)

A Emerich nedá se dvakrát pobízet. „Zlenivělá krev zhýralce toužícího býti velikým básníkem zčeřila se reminiscencemi na zapomenuté sensace kdysi prochutnaných neřestí a rozvřela tušením nové, dosud nezkušené možnosti“ (ib. — cituji zároveň jako příklad scholastického výrazu Šarliho: jest to *špatný* Marten).

Vrhne se na nahou stařenu, uchvátí ji v šílené objetí — „již již poznával nadlidské obrysy svého geniálního díla“ —, ale „náhle zhaslo světlo v jeho duši a tma zahalila gigantické útvary díla“ (168) a zklamaný zuřivý Emerich zardousí svou Musu.

Jsou práce v knize Šarlihově — a tato jest z nich —, jež jest nemožno dočísti bez hnusu. Ne proto, že jsou nemorální ve smyslu filistrově, nýbrž že jsou naveskrz *básnický nepravdivé, jalové, falešné — a k smrti pusté a nudné*. Což není nabíledni, že je prostě absurdní a bezduchá taková skládačka, jako jest ta zde? Což může stařena, která přímo nezešilela, nabídnouti své tělo mladému muži? A s úvahou tak pošetilou, že v jejím objetí nalezne dílo, o jehož vytvoření jinak dlouho a marně usiluje?

Zde v této práci vyhrotila se neumělecká, netvůrčí pracovní metoda Šarlihova. Byla to ne tvůrčí obraznost, nýbrž vnějšková *fantastičnost*, která sešivala a látala na sebe představy toporně vykombinované, bez vši názorové a intuitivné pravdy, bez každé básnické organičnosti, bez vnitřní umělecké logiky. Zde jest možno vložití přímo prst do této lžibásnické, lžiumělecké metody, hmatati její bezduchou lež.

Šarlihovy povídky jsou buď zcela vnějškové anekdoty, staré, dávno známé a dávno před ním lépe vypravované, jako motivy „Msty“, „Deštivého večera“ a „Výstrahy zkušené ženy“, nebo pracně skládané fantastičnosti, které marně se snaží dobýti jiskry poesie, velikosti, tragičnosti z něčeho, co jest pouze pathologické, trapné, mučivě neplodné. Tak vznikají práce právě touto nemožností pokořující; práce *básnický nepravdivé*, poněvadž jsou vysoukány buď z churavých nervů nebo ze suchého, zprahlého kombinujícího umu, který zahání si dlouhou chvíli pustými neplodnými hrami a hračkami bez duševního zájmu a dosahu.

Jistě má básník právo na smyslnost, na vášeň, ano i na vilnost, ano i na zvířecost, chcete-li; říše jeho sujetů jako jeho invence jest neobmezená. *Ale za jedné podmínky: aby nás vyvedl jako Dante ze svého Pekla naposledy pod hvězdy. E quindi uscimmo a riveder le stelle*. To jest, aby nám vrátil porušenou rovnováhu; aby nám dal nový hlubší výhled v kosmos; aby nám dal nové opravdovější poznání lidské duše a její hodnoty. Jinak jeho práce byla prací Danaoven: básnická zbytečnost a umělecká lež.

Vím, že přijdou lidé, kteří řeknou před těmito prózami:

ejhle, umění předválečné, ejhle, poesie předválečná; jak dusná, jak smyslná, jak zkažená, jak zvrhlá!

Proto jsem psal tyto řádky, abych jim jimi odpověděl anticipando: Nikoliv. Tisíckrát ne. Je to po válce právě totéž, co to bylo před válkou: *neumění a lžipoesie*.